

Основні філософсько-педагогічні концепції виховання особистості: зарубіжний та вітчизняний досвід

Проблеми виховання належать до ключових у сучасній цивілізації. Від ефективності їх розв'язання без перебільшення залежить доля людства на макро-, мезо- і мікрорівнях. У ХХ ст. набувають нового розквіту філософські течії, що становлять основу багатьох виховних стратегій, які спираються на такі філософські напрями, як прагматизм, неопозитивізм, екзистенціалізм, неотомізм, біхевіоризм, психоаналіз тощо.

Основними дидактичними положеннями прагматизму, на яких ґрунтується навчально-виховний процес, є такі: максимальна індивідуалізація змісту, методів і форм означеного процесу; створення умов для творчої активності і самостійності особистості; вільний вибір виду діяльності під час навчання; енциклопедична підготовка вчителя. Метою освіти та виховання, на думку засновника прагматичної філософії виховання Дж. Д'юї, є не отримання знання, досвіду, умінь та навичок, а досягнення нової якості індивідуального розвитку. Такий розвиток здійснюється через діяльність. Дж. Д'юї виступає за свободу особистості і її самостійне мислення.

На розвиток освіти суттєвий вплив мали течії біхевіоризму, що характеризується як психолого-педагогічна концепція технократичного виховання (базується на найновіших досягненнях науки про людину, використанні сучасних методів дослідження її інтересів, здібностей та чинників, що детермінують її поведінку). Один з найвідоміших необіхевіористів Б. Скіннер вважав, що поведінку особистості визначають не тільки стимули, але й внутрішня діяльність самої людини: щоб регулювати поведінку особистості потрібно організувати систему позитивних та негативних підкріплень. Керуючись такою ідеєю, Б. Скіннер розробив концепцію педагогіки без покарань.

Пріоритетну роль у реформуванні освітньої системи відіграла філософська течія екзистенціалізму (Ж.-П. Сартр, А. Камю, М. Хайдеггер, К. Ясперс). Цей впливовий напрям визнає особистість найвищою цінністю світу. Виховання в цьому контексті розглядається як різноманітні види становлення, формування, вибору, боротьби людини за те, щоб кимось стати. Мета всього процесу виховання полягає в тому, щоб навчити людину творити себе як особистість.

У 60-х роках ХХ ст. поширення набуває педагогіка неотомізму, що виступає за формування богобоязливої особистості. Цей напрям претендує на теоретичне осмислення проблем освіти й виховання від імені всього християнства. На думку педагогів-неотомістів слід виявляти турботу про людину загалом – її тіло й душу. Неотомісти наголошують на керівній ролі вчителя у навчально-виховному процесі та непохитності його авторитету. Вони виступають проти державної шкільної монополії та світського характеру освіти і обстоюють гасло – «відділити школу від держави».

Розвивається також і такий напрямок, як неопозитивізм (П.Херс, Дж. Вільсон, А. Харріс та ін.). Нинішній педагогічний неопозитивізм часто називають новим гуманізмом. Його основні положення полягають у тому, що виховання повинно бути звільнене від світоглядних ідей. Основна увага приділяється розвиткові інтелекту та здатності до раціонального мислення.

Якщо ж аналізувати психоаналітичну модель виховання, то в ній людина постає істотою, яка несвідомо прагне до задоволення головним чином сексуально обумовлених прагнень та бажань (З. Фрейд). Поведінка людини на основі принципу задоволення веде до її конфлікту з вимогами соціуму.

Однією з основних засад теорії психоаналізу стала концепція сублимації, як принципу виховання та перевиховання особистості. За Фрейдом ті імпульси, що підлягають перетворенню, слід спрямовувати на досягнення соціально прийнятних цілей (заняття мистецтвом, наукою, спортом тощо). В ідеї сублимації, таким чином, висловлена головна виховна настанова психоаналітичної концепції соціалізації особистості: там, де було «Воно» (сукупність вроджених тваринних інстинктів), повинно бути «Я».

В історії філософсько-педагогічної думки України також знайшли відображення оригінальні концепції виховання особистості. В цьому контексті цікавим є період «козаччини». Завданням «козацької педагогіки» була підготовка захисників вітчизни.

Проблемі виховання в різні історичні часи приділяли увагу Г. Сковорода, М. Драгоманов, Л. Українка, Т. Шевченко, І. Франко та інші корифеї українського духу. Продовжуючи їх традиції, В. Сухомлинський створив педагогічну систему на принципах гуманізму. Його система була антиподом існуючому в радянській школі авторитарному вихованню, яка зазнавала жорсткої критики.

Філософія освіти сучасної України визнає пріоритетним розвиток духовних потенцій і можливостей самореалізації особистості. Наразі поновлюються дискусії між прихильниками педагогік підтримувального та керованого виховання і розвитку особистості (І. Бех). Також досить популярними є етнопедагогічні концепції гуманістичної спрямованості, зокрема «Української національної школи-родини» (П. Кононенко, Т. Усатенко), «Концепція демократизації українського виховання» (О. Вишневський), «Концепція національного виховання» (П. Щербань та ін.). Український філософ-педагог В. Андрущенко закликає до утвердження «педагогічної матриці». Про нові соціальні реалії і їх вплив на виховання в умовах транзиту акцентували увагу учасники круглого столу «Сучасний виховний процес: стан і проблеми» і «Сучасна модель філософської освіти», де з особливим акцентом наголошувалось, що з урахуванням обраного курсу України на європейську інтеграцію і входження до європейського освітнього простору необхідно змінити основні пріоритети освіти і виховання, їх цілі і завдання, акцентуючи увагу на необхідність національного виховання і врахування нових тенденцій виховання, що дозрівають у міру розвитку суспільних відносин.